

Asia: VN/17314/2022

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain ja ulkomaalaislain 56 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Aalto-yliopisto kiittää pyynnöstä lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi muutoksista lakiin kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella sekä luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ulkomaalaislain 56 §:n muuttamisesta. Aalto-yliopisto on toivonut aiemmissa lausunnoissaan tohtorikoulutettavien oleskelulupien uudelleentarkastelua ja kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä asian ripeästä edistämisestä. Tässä lausunnossa keskitytään esittämään huomioita erityisesti uudesta jatkotutkintoa tekevien tutkijoiden oleskeluluvasta.

Suomen tavoite on nostaa TKI-panostukset 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta, ja näistä panostuksista yli puolen voidaan arvioida olevan henkilöstökuluja. TKI-toiminnan kasvattaminen suunnitelman mukaisesti vaatii siis merkittävästi lisää osaavia ihmisiä Suomeen. TKI-panostusten rahoituksesta kahden kolmasosan odotetaan tulevan yksityiseltä sektorilta, ja esimerkiksi tekniikan ja ICT-alan alan tohtoreiden sijoittumisessa työelämää huomattavasti eniten kasvua 2010-luvulla onkin ollut yksityisellä sektorilla (Tilastopalvelu Vipunen).

Luonnosta voitaisiin selkiyttää täsmentämällä sen terminologiaa. 1) Termi ”opiskelija” kattaa sekä alempaa- ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavat että jatkotutkintoa suorittavat. Ainoastaan ylempää- tai alempaa korkeakoulututkintoa suorittaviin viitattaessa selkeä termi olisi perustutkinto-opiskelija. 2) Termiä ”jatkotutkintoa tekevä tutkija” parempi vaihtoehto voisi olla esimerkiksi ”jatkotutkintoa suorittava tutkija” tai ”jatkotutkintoa varten opiskeleva tutkija”, sillä Suomessa kyse on tutkinnon suorittamisesta. Termi voitaisiin lisätä sanan tutkija rinnalle silloin, kun esitys viittaa heihin. Näillä kahdella täsmennyksellä selkiytyisi, keihin tekstissä viitataan.

Maahanmuuttoviraston ohjeiden mukaan tutkija- ja opiskelijadirektiivin mukainen tutkijan oleskelulupa mahdollistaa vapaan liikkumisoikeuden EU:n alueella. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija voi tehdä osan tutkimuksesta toisessa EU-maassa, jos hänellä on sopimus tutkimustyön tekemisestä Suomessa sijaitsevan tutkimusorganisaation kanssa. Kansallinen tutkijan oleskelulupa puolestaan ei

mahdollista vapaata liikkumisoikeutta EU:n alueella. Se tarkoittaa sitä, että tutkimustyötä voi tehdä vain Suomessa. Luonnoksesta jää epäselväksi, millainen liikkuvuus olisi mahdollista uuden 6 b §:n mukaisella jatkotutkintoa tekevän tutkijan oleskeluluvalla. Tutkimus on kansainvälistä, ja maiden rajat ylittävä liikkuvuus tavallista. Myös EU toivoo yliopistojen yhteistyön tiivistyvän entisestään esimerkiksi Eurooppalaiset yliopistot -aloitteen myötä. Jatkotutkinnon aloittava ei voi varmuudella tietää mahdollisista liikkuvuustarpeistaan tulevan väitöskirjatyön aikana. Jos uusi 6 b §:n lupa olisi kansallinen lupa ilman liikkumisoikeutta, voi jatkotutkintoa tekevällä tutkijalla olla edelleen tarve hakea 6 § tutkija- ja opiskelijadirektiivissä tarkoitettua tutkijan oleskelulupaa, mikäli hän täyttää sen myöntämisen edellytykset. Toisaalta sitä hakeva joutuisi uusimaan lupansa todennäköisemmin, sillä kyseinen lupa myönnettäisiin jatkuvana vain neljäksi vuodeksi. Hakijoiden selkeään ohjeistamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Luonnoksen sivulla 15 mainitaan, että oleskelulupaa tulee lähtökohtaisesti hakea ulkomailla ennen Suomeen saapumista. Se on järkevää niiden henkilöiden kohdalla, jotka muuttavat ulkomailta Suomeen suorittamaan jatkotutkintoa. Kuitenkin Suomessa maisterintutkintoa suorittaville, suoraan jatko-opintoihin siirtyville luonteva paikka oleskeluluvan hakemiseen on Suomi. Ulkomailta luvan hakeminen vaatisi heiltä ylimääräistä matkustamista ja viivästyttäisi lupaprosessia.

6 § ja 6 a § lupia kehitettäisiin luonnoksen mukaan neljän vuoden jatkuviksi luviksi, mikä on edistysaskel nykytilaan. Korkeakoulussa jatkotutkintoa tekevälle tutkijalle myönnettäisiin uuden 6 b §:n perusteella oleskelulupa jatkotutkinnon suorittamista varten jatkuvana viideksi vuodeksi, jollei oleskelulupaa haeta lyhyemmiksi ajaksi, ja jatko-oleskelulupa enintään neljäksi vuodeksi. Jatkotutkinnon suorittamiselle ei ole asetettu lainsäädännössä aikarajaa. Sivutoimisten jatkotutkinto-opiskelijoiden tavoiteaika on kahdeksan vuotta, ja käytännössä he käyttävät opintoihinsa nyt kauemmin aikaa, sillä toimeentulon vuoksi tehdään muita töitä. 5+4 vuoden mittaiset luvat muodostuisivat haasteeksi heidän kohdallaan, ja jatkolupaa olisi haettava useita kertoja.

Luonnoksen mukaan esityksellä ei olisi vaikutusta tutkijan tai jatkotutkintoa tekevän tutkijan perheenjäsenten oleskelulupaan. Oleskelulupa perheenjäsenille myönnettäisiin, kuten muidenkin tutkijoiden perheenjäsenille, edelleen ulkomaalaislain 53 §:n 1 ja 2 momentin ja 55 §:n 1–3 momentin perusteella, jolloin ensimmäinen oleskelulupa myönnetään pääsääntöisesti vuodeksi ja jatko-oleskelulupa enintään neljäksi vuodeksi. Kuten luonnoksessakin todetaan, lupien uusiminen tarkoittaa useampia maksuja, ja myös ajan käyttöä lupien uusimiseen. Perheenjäsenten lupien samantahtinen myöntäminen auttaisi perheellistä henkilöä vähentäen puolison ja/tai lasten oleskeluluvista syntyvää stressiä, sekä lisäisi Suomen houkuttelevuutta.

Usein väitöskirjaa tehdään työsuhteessa, mikä edellyttää jatkotutkintoa tekevän tutkijan rajoittamatonta työnteko-oikeutta. Luonnoksen mukaan toimeentulon on oltava turvattu koko oleskeluluvan voimassaolon ajan. Toimeentulon jälkivalvonnasta ja toimeentulon järjestämisen edellytyksistä tulee viestiä selkeästi. Viestinnässä pitää myös tehdä selväksi, että toimeentulotukeen turvautuminen voi olla esteenä myönteisen jatko-oleskelulupapäätökseen. Työnhakua tai yritystoiminnan aloittamista varten myönnettävän oleskeluluvan pidentäminen kahteen vuoteen on ollut tärkeä kehitysaskel, josta on tärkeää pitää kiinni jatkossakin.

Pysyvä oleskelulupa edistää kilpaillun työvoiman asettumista Suomeen, ja siksi niiden myöntäminen on merkittävä asia. Ailempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa Suomessa suorittavilla korkeakouluopiskelijoilla pysyvän oleskeluluvan erityisenä lisäedellytyksenä on tutkinnon suorittaminen. Uuden 6 b §:n mukaista jatkotutkintoa tekeville myönnettäisiin pysyvä oleskelulupa ns. yleisen sääntelyn perusteella, kuten tapahtuu esimerkiksi työntekijöiden ja perheenjäsenten

kohdalla. Tällöin henkilön pitäisi täyttää neljän vuoden jatkuvalla (A) oleskeluvalla oleskelu ja olla edellytykset myöntää uusi jatkuva oleskelulupa.

Mäkitalo Minna
Aalto-yliopisto